

3. Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče

System **státní sociální podpory** (upraven zákonem č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů) zabezpečuje adresnou pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi ve stanovených sociálních situacích, na jejichž řešení rodina vlastními silami a prostředky nestačí. Jedná se o různé obtížné životní situace, jako je například nedostatečný příjem, péče o novorozence nebo malé dítě, neúplnost rodiny apod. System rovněž finančně přispívá rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy k úhradě nákladů na bydlení. Podle tohoto zákona se poskytují následující dávky:

Přídavek na dítě – Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem nepřesáhne 2,4násobek částky životního minima rodiny v předchozím kalendářním roce. Za příjem se považuje i rodičovský příspěvek. Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte (ve věku 0–6 let: 500 Kč, 6–15 let: 610 Kč, 15–26 let: 700 Kč).

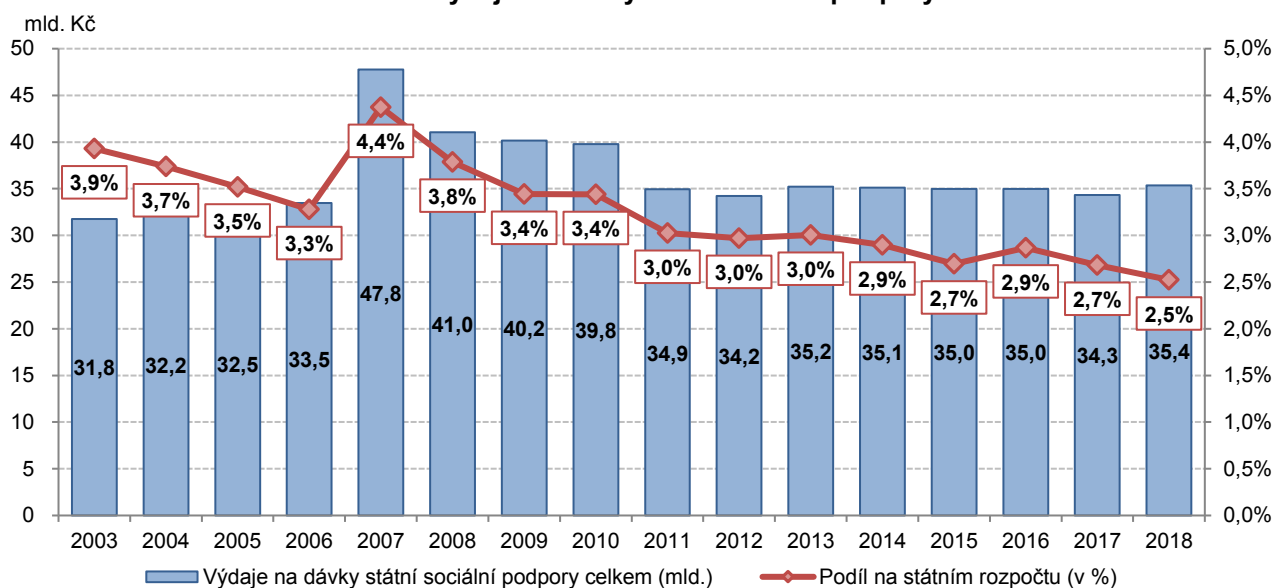
Příspěvek na bydlení – Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, pokud 30 % (v Praze 35 %) rozhodného příjmu v rodině nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady na bydlení stanovené zákonem. Přitom nárok na dávku nezávisí na tom, zda jde o byt nájemní, družstevní nebo v osobním vlastnictví, či o bydlení v rodinném domě. Splňuje-li podmínky nároku na příspěvek na bydlení více osob, náleží příspěvek na bydlení jen jednou.

Rodičovský příspěvek – Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte. Příjem rodiče není sledován. Podmínka osobní celodenní péče se považuje za splněnou i v případech, kdy rodič zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou v době, kdy je výdělečně činný nebo studuje.

Porodné – Nárok na porodné má pouze rodina, jejíž příjem v předchozím kalendářním čtvrtletí nepřesáhl 2,7násobek životního minima. Porodné je stanoveno pevnou částkou a činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě a 10 000 Kč na druhé živě narozené dítě.

Pohřebné – Nárok na pohřebné má osoba, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území České republiky. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou, a to ve výši 5 000 Kč. Příjem rodiny se netestuje.

Graf 3.1 Výdaje na dávky státní sociální podpory

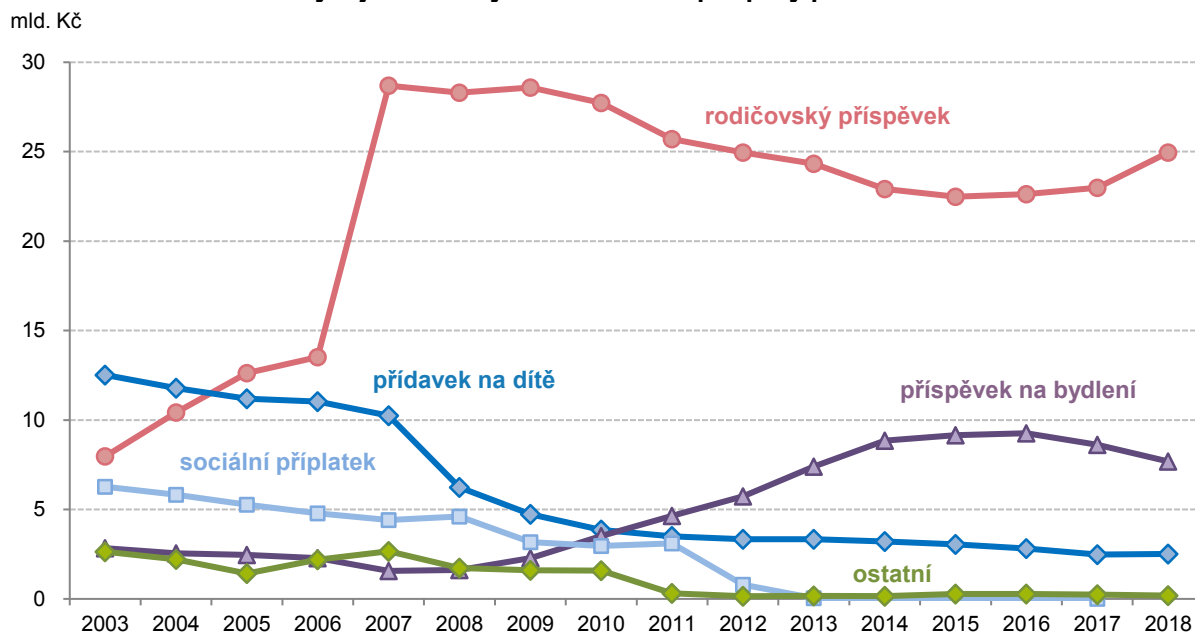

Zdroj dat: ČSSZ, ČSÚ, MF, státní závěrečný účet

Dávky státní sociální podpory v roce 2018

Od roku 2008 došlo k podstatným změnám v konstrukci většiny dávek státní sociální podpory a péče. Prostřednictvím další legislativní úpravy účinné od počátku roku 2011 došlo ke zkrácení termínu pro volbu varianty čerpání u rodičovského příspěvku, u sociálního příplatku byl omezen nárok na tuto dávku, a to pouze na rodiny se zdravotně postiženým členem, porodné se nově začalo vyplácet pouze na prvorozené dítě za podmínky, že příjem v rodině za kalendářní čtvrtletí předcházející kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, nepřevyšil 2,4násobek životního minima rodiny. K dalším významným změnám v systému dávek státní sociální podpory došlo v rámci sociální reformy od roku 2012, kdy byl zrušen sociální příplatek a nově upraven nárok na rodičovský příspěvek. Rodiče nyní mohou nově pružně volit délku jeho pobírání i výši podle aktuální sociální situace rodiny.

Graf 3.2 Výdaje na dávky státní sociální podpory podle druhů dávek

Zdroj dat: MPSV

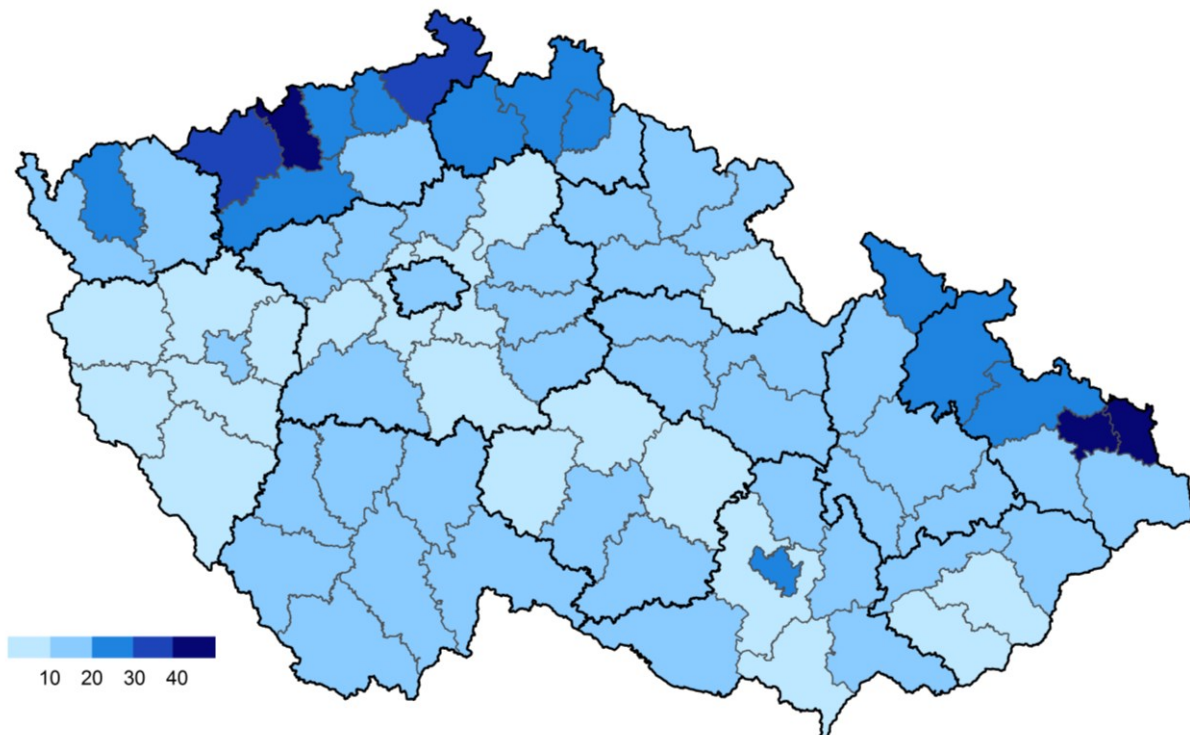
Výdaje na dávky státní sociální podpory se od roku 2011 pohybují okolo hodnoty 35 mld. Kč. V tomto období se mírně snížily pouze v roce 2012 a 2017. V roce 2018 bylo vydáno na dávky státní sociální podpory celkem 35,4 mld. Kč, což představovalo 2,5 % státního rozpočtu. Výdaje na rodičovský příspěvek tvořily 71 % výdajů na dávky státní sociální podpory.

Nejvyšší částky na dávky státní sociální podpory v přepočtu na jednoho obyvatele byly vydány v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, kde dosáhly téměř 4 000 Kč na jednoho obyvatele. To bylo dáno zejména hodnotou výdajů na příspěvek na bydlení, který zde byl v přepočtu na počet obyvatel v těchto krajích nejvyšší v celé České republice. V hlavním městě Praze, která také dosahuje nadprůměrných celkových výdajů na jednoho obyvatele, není tato situace daná hodnotou výdajů na příspěvek na bydlení, ale vyšší výdajů na rodičovský příspěvek. Výše rodičovského příspěvku je částečně ovlivněna výší příjmů, které jsou v Praze obecně vyšší než v ostatních krajích.

Nejvíce příjemců příspěvků na bydlení, v přepočtu na počet obyvatel daného okresu, bylo v prosinci roku 2018 v okrese Karviná, Ostrava-město a Most. Počet příjemců příspěvků na bydlení zde přesahoval 40 osob na 1000 obyvatel daného okresu.

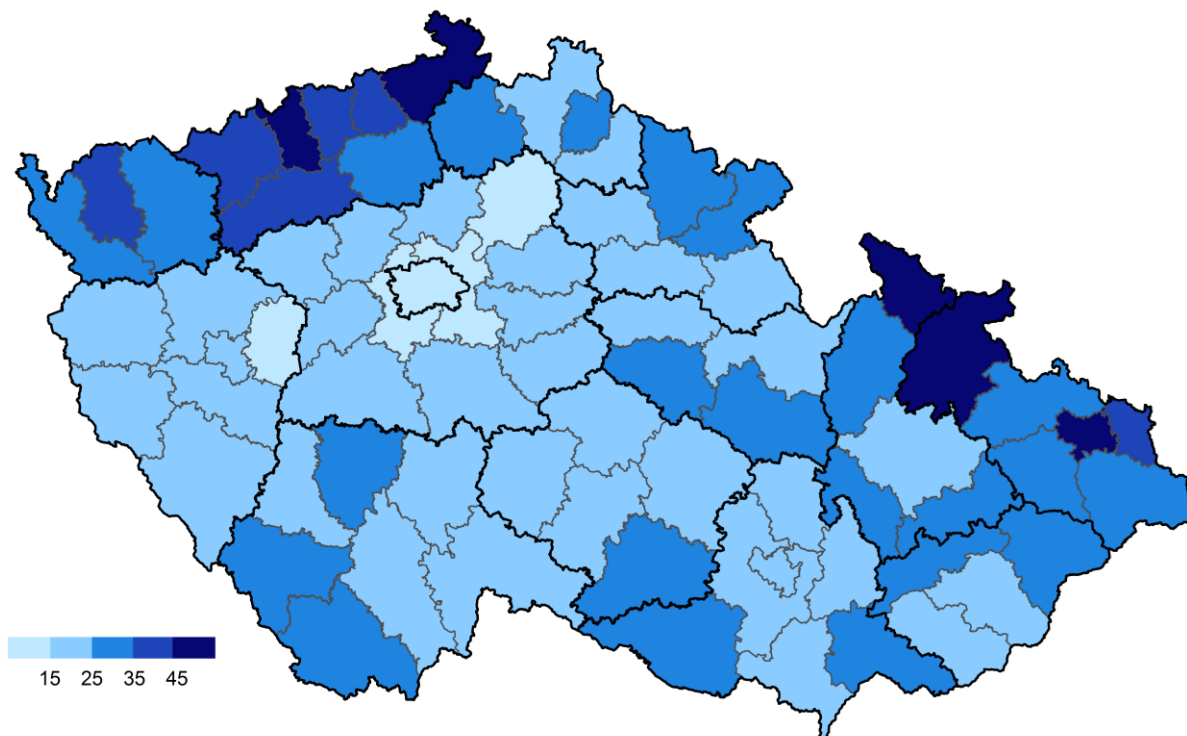
Obrázek 3.1 Počet příjemců příspěvku na bydlení za prosinec 2018 na 1000 obyvatel daného okresu

Zdroj dat: MPSV

V roce 2018 bylo vyplaceno 8,9 mil. dávek státní sociální podpory, což je o 1,1 mil. dávek méně než v předchozím roce. Pokles byl dán zejména nižším počtem vyplacených přídavků na děti (o 890 tisíc). Ze všech vyplacených dávek státní sociální podpory představovaly rodičovské příspěvky 38 %, přídávky na děti 37 % a příspěvky na bydlení 25 %. Porodné bylo vyplaceno v 15,5 tisících a pohřebné ve 2,5 tisících případech.

Obrázek 3.2 Počet příjemců přídávku na dítě za prosinec 2018 na 1000 obyvatel daného okresu

Zdroj dat: MPSV

Meziročně stabilní, na úrovni 1,8 %, zůstává podíl mužů mezi příjemci rodičovského příspěvku. V rámci krajů je nejvyšší zastoupení mužů mezi příjemci rodičovského příspěvku v hlavním městě Praze (2,8 %), nejnižší naopak ve Zlínském kraji a v Kraji Vysočina (1,2 %, resp. 1,3 %). Mezi příjemci rodičovského příspěvku s trvalým pobytem mimo Českou republiku bylo zastoupení mužů výrazně vyšší, 11,1 % v roce 2018. Dva a půl krát častěji jsou zastoupeni muži mezi příjemci rodičovského příspěvku staršími 35 let než mezi těmi do 34 let.

Dávky pěstounské péče v roce 2018

Dávky **pěstounské péče**, které spadaly do konce roku 2012 mezi dávky státní sociální podpory (upraveny zákonem č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře), jsou od roku 2013 obsaženy v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Pěstounská péče je dítěti poskytována osobou v evidenci (osobou vedenou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu), nebo osobou pečující (zejména pěstoun, nikoli však na přechodnou dobu, nebo poručník). Od roku 2013 také došlo ke zvýšení částek odměny pěstouna a příspěvku na úhradu potřeb dítěte a byl zaveden příspěvek při ukončení pěstounské péče a rozšířen nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla. V současné době se poskytují tyto dávky pěstounské péče:

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče (do péče osoby pečující či osoby v evidenci). Nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, jde-li o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. Přídavek je vyplácen ve čtyřech výších podle věku nezaopatřeného dítěte. Je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, jsou výše příspěvku ve vazbě na věk a stupeň závislosti.

Odměna pěstouna – Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci. Osobou pečující nebo osobou v evidenci mohou být oba manželé nebo dva poručníci, odměna pěstouna však náleží pouze jednomu z nich. Výše odměny pěstouna je stanovena podle počtu dětí, o které je pečováno, podle toho, zda je dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, či zda se jedná o osobu vedenou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Odměna pěstouna je považována za příjem ze závislé činnosti, podléhá tedy zdanění a pojistným odvodům.

Příspěvek při převzetí dítěte – Příspěvek při převzetí dítěte se vyplácí osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče, a je vyplácen jednorázově. Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku dítěte. Příspěvek nenáleží osobě v evidenci při svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – Na příspěvek má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila jeho nezbytnou celkovou opravu. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Příspěvek nenáleží osobě v evidenci při svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče – Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči (nehlédě na to, zda v péči osoby pečující, nebo osoby v evidenci), a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek je vyplácen jednorázově ve výši 25 000 Kč a každé osobě náleží jen jednou.

Výdaje na dávky pěstounské péče se výrazně zvýšily od roku 2013, kdy došlo ke změnám v právní úpravě těchto dávek. Výdaje na odměny pěstounům, které dříve představovaly necelou polovinu celkových výdajů na dávky pěstounské péče, v současné době tvoří 66 % celkových výdajů. Celkové výdaje na dávky pěstounské péče dosáhly v roce 2018 hodnoty 3,8 miliard, po meziročním nárůstu o 29 %. K tomuto nárůstu došlo zejména vzhledem k navýšení částky odměny pěstouna od ledna 2018. Výdaje na odměny pěstounů tak vzrostly o 712 mil. Kč, tedy o 39 %. Výdaje na příspěvek na úhradu potřeb dítěte představovaly 1,2 mld. Kč. U těchto příspěvků došlo rovněž od ledna 2018 k navýšení částek, ne ale tak výraznému jako u odměny pěstouna. Příspěvek při převzetí dítěte a při ukončení pěstounské péče spolu s příspěvkem na zakoupení

motorového vozidla tvořily 2 % celkových výdajů na dávky péstounské péče, celkem 58 mil. Kč. Počet dětí v náhradní rodinné péči (zahrnuje péstounskou péči, osobní péči poručníka, péči jiné fyzické osoby) dosahoval na konci roku 2018 19,6 tisíc dětí, výdaje na dávky péstounské péče v přepočtu na jedno dítě v náhradní rodinné péči představovaly necelých 194 tisíc Kč.

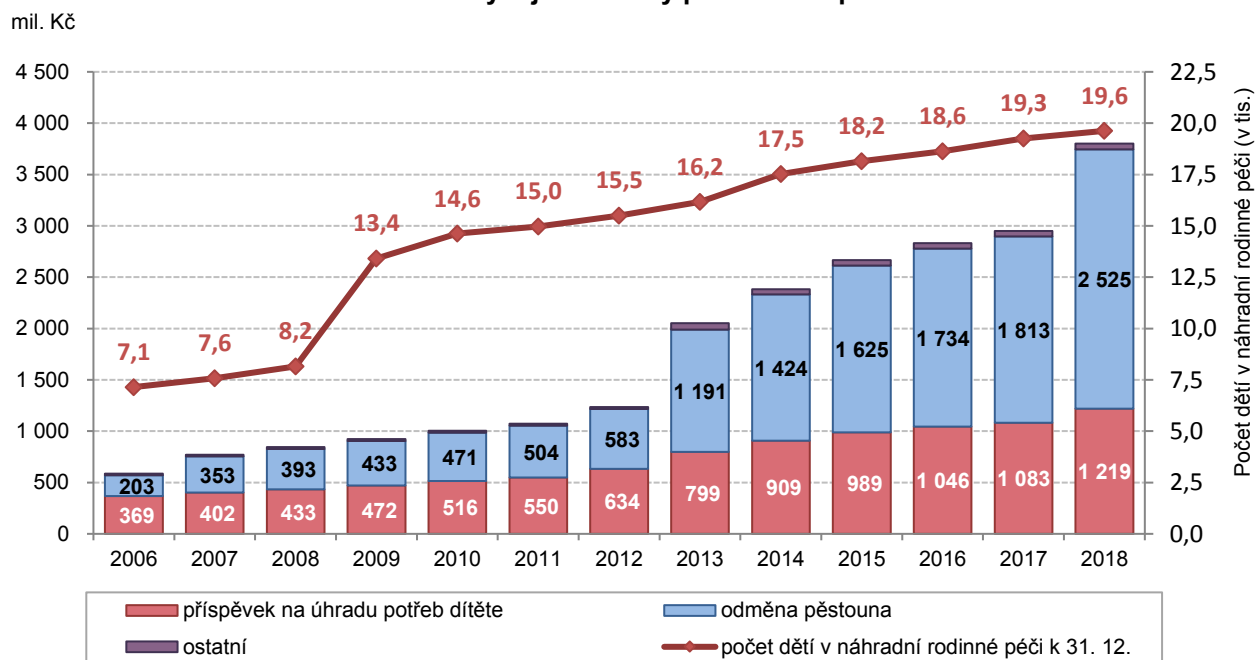
Tab. 3.1 Výše příspěvků péstounské péče v roce 2018

Věk dítěte	Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*	
	Do 6 let	4 950 Kč
	6–12 let	6 105 Kč
	12–18 let	6 985 Kč
	18–26 let	7 260 Kč

* Je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, je výše příspěvku vyšší.

Odměna péstouna	
Péče o 1 dítě	12 000 Kč
Péče o 2 děti	18 000 Kč
Péče alespoň o 3 děti	30 000 Kč
Péče alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci (ve stupni II, III nebo IV)	
Osoba v evidenci, i v případě, že nepečuje o žádné dítě	20 000 Kč

Graf 3.3 Výdaje na dávky péstounské péče

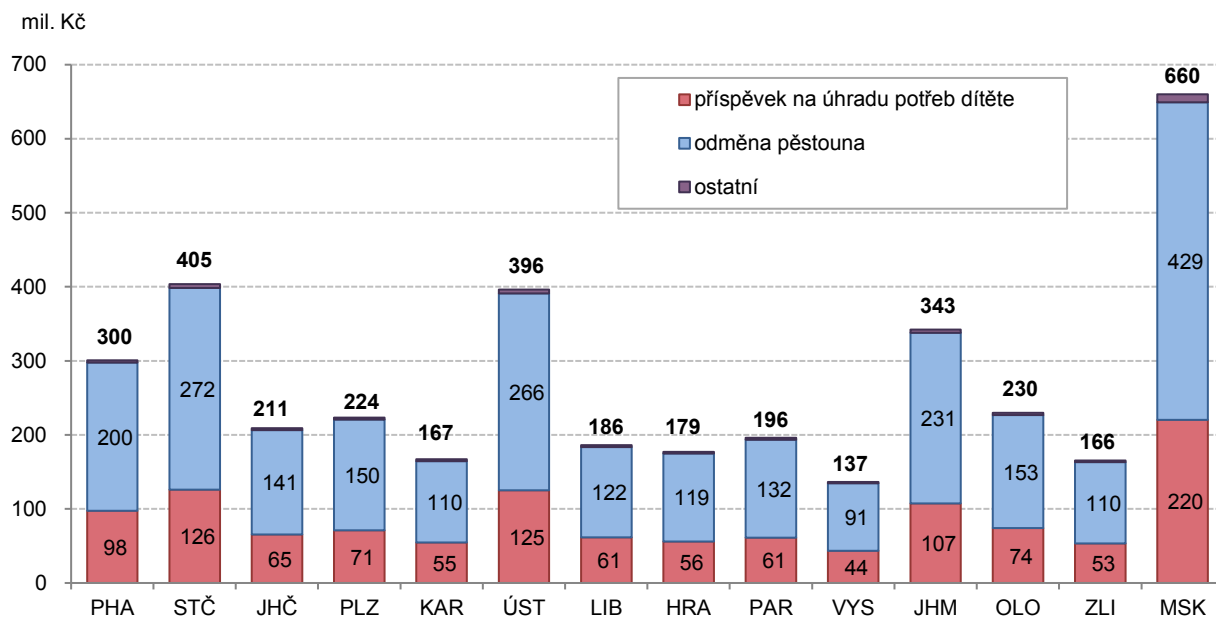

Pozn.: náhradní rodinná péče zahrnuje péstounskou péči, osobní péči poručníka a péči jiné fyzické osoby

Zdroj dat: MPSV

Výrazně nejvyšší výdaje na dávky péstounské péče byly již tradičně v Moravskoslezském kraji. Sociální odbory v tomto kraji evidují 17 % ze všech dětí v náhradní rodinné péči v republice (celkem 3,4 tisíce dětí), druhé nejvyšší zastoupení dětí v náhradní rodinné péči je v Ústeckém kraji, 14 % (2,8 tisíce dětí). Relativní zastoupení dětí v náhradní rodinné péči (počet dětí v náhradní rodinné péči na 1000 obyvatel daného kraje) bylo v roce 2018 nejvyšší v Ústeckém a Karlovarském kraji.

Graf 3.4 Výdaje na dávky pěstounské péče podle krajů v roce 2018

Zdroj dat: MPSV

Další informace o dávkách státní sociální podpory jsou dostupné na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) <https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora>

